

S ANDĚLEM STRÁŽNÝM PO BOKU

Oto Šimko (*1924)

Život, nebo smrt. Když čekal v Liptovském Mikuláši, v místní věznici na výslechy gardistů a gestapa, věděl, že má pouze jednu možnost. Útěk ze střeženého vězení tehdy nebyl reálný. Po těžkých bitvách, když od něj chtěli zjistit informace o jejich partyzánské skupině, už sotva stál na nohou. Ale stále zapíral. Navíc byl v té době nemocný. Nevěděl, jak by se mohl dostat opět na svobodu. Němci popravovali partyzány na počkání. Zasáhla však šťastná náhoda. Jak už tolikrát předtím. A on je dnes přesvědčen, že přežít měl. I proto, aby vyprávěl svůj příběh.

„Můj život připomíná sinusoidu, vlnovku. Jednou jsi dole, jednou nahoře. Tak jako v tom starém českém šlágru – Život je jen náhoda,“ říká dnes Oto Šimko, který se narodil v roce 1924 v slovenských Topolčanech. Tady, někde na začátku, má sinusoida jeho života stoupající tendenci. Prožil šťastné dětství v tradiční židovské rodině – první roky v Topolčanech a Nových Zámčích, později v Nitře. Jeho otec byl mimořádně vzdělaný člověk, který studoval právo v Budapešti. Nejdřív působil jako advokát a později jako soudce. Maminka žila zejména pro rodinu, ale opravdovou duší jejich rodiny byla babička.

„Před válkou jsme nikdy nepocítili, co to znamená antisemitismus. Měli jsme přátele mezi Židy i křesťany, nedělali se žádné rozdíly,“ říká při vzpomínce na dětství. Ty trávil nejraději na Zoboru a v okolní přírodě. Jeho nejlepším přítelem byl o tři roky mladší bratr Ivan, kterého se jako starší ujal. Měli krásný, harmonický vztah a ve všem si pomáhali. V roce 1939, když bylo rozbito Československo a na mapě vznikl z vůle Hitlera samostatný Slovenský stát, se však všechno změnilo. Jeho otec, kterému radili útěk do Maďarska, si v první chvíli nic nepřiznával. Přesvědčený sociální demokrat byl ještě za Rakousko-Uherska současně i panslavista a kromě židovství se cítil možná ještě více velkým slovenským vlastencem. Vedl k tomu i své dvě děti.

Jenže brzy vůči Židům nastoupila první příkoří ze strany luďáckého režimu. A postupně se stupňovala.

„Mladý člověk to vnímá trošku jinak než ti, kteří už věděli, co je to za katastrofu. Vždy jsme se snažili to nějakým způsobem obejít. Tu hvězdu jsme něčím zakrývaly, když nám vzali rádio, tak jsme si udělali krystalku a s radostí jsme poslouchali zprávy. Byly to takové mladické kousky,“ vzpomíná Oto Šimko na své bezprostřední pocity. První skutečnou

ranou pro něj bylo, když ho jako studenta vyloučili z gymnázia. „*To, že jsem nemohl studovat, byl pro mě první velký šok. Nezapomenu na ten strašný pocit, jaké je to cítit se méněcenným člověkem,*“ říká.

V roce 1942 se rozběhly deportace židovského obyvatelstva. Oto měl pouze osmnáct let. „*První anděl strážný stál při mně v březnu, když začaly transporty svobodných. Tehdy jsem kopal kanál Šur ve Svatém Jurovi, nechytli mě doma,*“ vzpomíná na neuvěřitelné řízení osudu. Otce v té době převezli luďáci do koncentračního tábora v Ilavě. Tam končili lidé bez řádného rozsudku a na dobu neurčitou. On se tam dostal jako nepřítel státu – Žid, a navíc aktivní sociální demokrat.

Zbytek rodiny – maminku, babičku, Otu a jeho bratra Ivana – poslal luďácký režim do sběrného tábora v Žilině. Odtud odjízďeli transporty do Polska. Po dvou měsících sem přesunuli i otce. Radost z toho, že se celá rodina opět setkala, byla nepopsatelná, ale věděli, že v Žilině se dlouho nezdrží. Už i oni byli připraveni na odjezd do Polska. „*A tehdy zařadoval anděl strážný podruhé. Právě tehdy stopli transporty,*“ vzpomíná. Namísto Osvětimi tedy putovala celá jeho rodina do sběrného tábora ve Vyhních. Tam zůstali deset měsíců.

Židovští vězni pracovali v nejrůznějších dílnách a vyráběli nábytek nebo šaty pro Slovenský stát. Otec, uznávaný právník, pak dostal resortní výjimku. Zařídil mu ji Gejza Fritz, tehdejší ministr spravedlnosti. Luďácký režim měl málo odborníků. Židovskému právníkovi proto dali na starost pozemkové knihy. Oto, který se dostal rovněž na svobodu, se v té době zkontaktoval s ilegálními pracovníky a zařídil si falešné doklady. Pracoval v Liptovském Mikuláši jako vazač knih. Když vypuklo Slovenské národní povstání, okamžitě se přihlásil, že chce bojovat. A vstoupil do 9. partizánského liptovského oddílu.

„*To se nedá ani popsat, změna toho vnitřního pocitu. Představte si, mám v ruce pušku a bojuji proti svým pronásledovatelům a katům. Jsem na stejné rovině s ostatními, slovy – jsem vnitřně svobodný člověk. A tedy i já můžu bojovat proti tomu zlu,*“ vzpomíná na své pocity.

V partyzánské skupině měli dokonce dva Francouze. Poté, co zajali fanatického německého esesáka, dostal právě Oto za úkol, aby s ním zúčtoval. Vystřelit na člověka však dokázal až tehdy, když před ním fanatický nacistička začal hajlovat. Když byl jejich kamarád Janko Pressburger těžce raněn, nenechali ho napospas osudu, ale pomáhali ho nést přes hory.

Bylo to už po potlačení povstání. Vypravil se do Liptovského Mikuláše, aby vyhledal doktora Droppu, který ukrýval Židy a partyzány. Na cestě ho ale zastavil gardista Kružliak. Ten zařídil, že Oto skončil v tamní věznici.

Začal kolotoč výslechů a bitev. Jeho vyšetřovatelé chtěli zjistit vše o jejich partyzánské jednotce a zajímala je i nedávná poprava německého nacisty. Oto Šimko mlčel zarytě jako partyzán. Tehdy často myslel na šťastné náhody, které ho tolikrát zachránily. Štěstí si však stále nevyčerpával.

Ve věznici vypukl svrab a jeho dali do vězeňské nemocnice. „*Šaty mi nechte tady,*“ naznačil sestřičce, která jeho přání splnila. Mobilizoval všechny síly a podařilo se mu uprchnout nemocničním oknem.

Až do konce války se skrýval v Nitře ve sklepě pana Trusky. Ten takto pomohl zachránit asi deset ortodoxních Židů. U dobrých lidí se skryly i maminka s babičkou. Když skončila válka, setkali se i s otcem, který byl během povstání také v horách. Měli větší štěstí než jejich širší rodina. Téměř všichni strýcové a tety s rodinami zahynuli v nacistických koncentračních táborech.

Stále čekali, jestli se vrátí i mladší bratr. „*Jeho chytili ještě v Nitře, dostal se do Seredě, do Osvětimi. A pak zemřel na pochodu smrti.*“

Po válce jeho otec jako soudce soudil gardisty a fašistické zločince – ministra propagandy Tida J. Gašpara, šéfa Karpatoněmecké strany Franze Karmasina, Eichmanova poradce Dietera Wislicenyho nebo gardistu Gombarčíka.

Oto, kterého jako mladého idealistu začala zajímat otázka spravedlnosti, si po vzoru otce vybral studium práva na vysoké škole. V té době však již v Československu zuřila těžká 50. léta. A sinusoida jeho života se zase klonila dolů. Ačkoli ještě vystudovat stihl, tak v době, kdy došlo k procesu se Slánským, ho z pověřenectva sociálních věcí, kde krátce pracoval, poslali k soustruhu.

Později, to už bylo po smrti Stalina i Gottwalda, začal publikovat první články a postřehy v novinách Práce. Později si všimli jeho talentu a dostal se i do novin Smena. Tam se setkal i se silnou reportérskou generací 60. let: Gavrilou Gryzlovem nebo Slávou Kalným. Ani u novinářiny však nezůstal příliš dlouho. Z redakce byl v roce 1971 po stranických prověrkách vyhozen. Až do důchodu pracoval jako podnikový právník.

Po sametové revoluci se dočkal několika ocenění – v roce 2017 ho prezident Andrej Kiska ocenil nejvyšším státním vyznamenáním. Získal také Cenu Paměti národa v Praze.

I po letech je pro něj tato minulost stále živá. Nejen proto, že se v myšlenkách vrací stále častěji ke svému válečnému mládí. Velmi se ho dotklo, když se do slovenského parlamentu v roce 2016 dostala fašistická strana Mariána Kotleby.

„Pro mě osobně má tato událost ještě jeden, řekl bych, emocionální rozměr. Před pár lety, když jsem viděl ty kotlebovce pochodovat v uniformách Slovenské pospolitosti, vrátily se mi před očima vzpomínky na časy válečného Slovenského státu a gardistů pochodujících po ulicích s písničkou Rež a sekej do krve. V jednom komentáři jsem si přečetl myšlenku, zní: Tragédií těchto voleb bude fakt, že poslední žijící partyzáni a Židé, kteří přežili koncentrační tábory, budou umírat v době, kdy ve slovenském parlamentu budou hajlovat slovenští, legitimně zvolení fašisté. Cítím, že se to týká i mě,“ říká.

I proto dodnes chodí mezi mladé jako živá kniha, aby jim vyprávěl o tom, jaká byla naše minulost.

„Na rozdíl od mého bratra, který nepřežil, byl anděl strážný při mně přítomen v každém okamžiku. Proto si užívám každý jeden den. A dokud jsem ještě tady, je moje povinnost o tom mluvit,“ uvádí.

Autorka textu Soňa Gyarfašová